
Noves mirades de la psicopedagogia

Enfocaments, actes, paraules

PID_00247521

Jordi Planella Ribera

Material docent de la UOC

Jordi Planella Ribera

Catedràtic de Teoria i Història de
l'Educació (Universitat Oberta de
Catalunya).

Primera edició: setembre 2017

© Jordi Planella Ribera

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició, FUOC, 2017

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Disseny: Manel Andreu

Realització editorial: Oberta UOC Publishing, SL

Dipòsit legal: B-15.375-2017

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars del copyright.

Introducció

La mirada com a art

Amb aquests materials docents tinc l'objectiu de situar algunes qüestions vinculades a la transformació (segurament definitiva) de la psicopedagogia en el que podem anomenar una «psicopedagogia més enllà de l'escola». Alhora, vull repensar els temes i les mirades clàssiques que ha ofert aquesta disciplina a les praxis escolars. Des de fa anys, amb la instauració universitària de la formació psicopedagògica en forma de llicenciatura de segon cicle, s'han buscat altres maneres de pensar-la, altres mirades que poguessin oferir i configurar un «univers psicopedagògic» més enllà dels dispositius escolars. Al llarg d'aquesta assignatura donarem voltes a aquesta qüestió i afrontarem, a partir de diversos elements i criteris, les possibilitats reals d'una psicopedagogia mirada amb altres ulls.

Una part important de les idees que apareixen en aquests materials amb vocació didàctica provenen de diàlegs amb diferents persones, del que he après en diferents espais geogràfics i amb diferents persones. Aquestes relacions han donat lloc a espais d'intercanvi i producció de sabers més enllà del convencional, més enllà dels discursos oficials entorn de l'educació, dels seus sabers i de les seves maneres de fer. Així doncs, el que ofereixo ha passat per diàlegs que han tingut lloc en diferents ciutats del Brasil (Porto Alegre, Santa Cruz do Sul i Marília), en diferents ciutats de Colòmbia (Villavicencio i Medellín), a Ciutat de Mèxic, a Bilbao, a Ourense, a Conca, a Barcelona, a Girona, etc.

M'agradaria que aquest material didàctic servís per a obrir els punts de mira, l'enfocament, la perspectiva epistemològica, per a oferir preguntes i interrogants, més que per a donar per vàlids un gran conjunt de sabers. Potser es tracta de dislocar una determinada perspectiva ja coneguda o alguns prejudicis sobre la psicopedagogia entesa com una disciplina més o menys consolidada i potser tancada en banda en relació a certs camps d'intervenció. És per això que al llarg d'aquestes pàgines apareixeran moltes qüestions relacionades amb l'educació que, o bé han estat poc tractades, o bé ho han estat des de perspectives molt diferents de les que ens disposem a oferir.

Darrere d'això hi ha la influència de determinats autors del camp educatiu (confesso que la meva posició és més pedagògica que no pas psicològica) i social que han anat marcant la meva manera de comprendre els fenòmens psicopedagògics. Els més rellevants són Jean Vanier (França), Francesc Tosquelles (original de Reus, però la seva carrera professional s'ha desenvolupat a França), Fernand Deligny (França), Maud Mannoni (França), Simone Korff-Sausse (França), Bruno Bettelheim (original d'Àustria, però amb la seva carrera professional als EUA), Guillermo Borja (Mèxic), Paulo Freire (Brasil), Carlos Skli-

ar (Argentina), Graciela Frigerio (Argentina), Alfredo Veiga-Neto (Brasil), Fernando Bárcena (Espanya), Adriana Thoma (Brasil), etc. Anomenar alguns dels meus autors de referència (malgrat que molts sortiran citats en el text) és un reconeixement públic als seus treballs i una reivindicació que les seves obres siguin llegides i treballades des del camp psicopedagògic. Alguns, molt pocs, són els meus autors de capçalera, autors que rellegeixo molt sovint (Deligny, Tosquelles i Vanier) i que m'acompanyen en molts dels meus treballs, classes, seminaris, textos, etc. Són «crosses» que m'ajuden a pensar, palanques que em permeten fer salts en les formes de concebre i entendre el camp educatiu i el treball psicopedagògic.

Al llarg dels textos que segueixen, així com en altres lectures, activitats i reflexions que es duren a terme en el context de l'assignatura, procurarem mostrar mirades de la psicopedagogia a temes nous, però també noves perspectives sobre qüestions fonamentals en educació que cal que siguin repensades. Per això volia començar reflexionant sobre la segona paraula que dona forma al títol de l'assignatura: *mirada*. Què és la mirada? En què consisteix mirar? Es tracta d'una activitat genuïna del camp dels estudis visuals i de l'art. La seva activitat fonamental (pel que fa al procés) consisteix precisament a mirar.

L'art de la mirada

«La mirada és la metàfora que simbolitza l'experiència de vida, és productora de signes, de significats i significants. La metàfora és el vehicle que ens permet fer comprensible allò confús i a més ens permet ser comprensibles i apetibles als altres. La mirada permet enamorar-se d'aquest joc de signes, el que apassiona és seduir els mateixos signes, trobar la força del significat insignificant, o, el mite del significat. La mirada busca un cos on posar-se, de l'evanescent fixesa d'una mirada, la significativa encara que mínima alteració de les pupil·les que transparenten el seu desig. El cos receptiu, propens a l'excitació, on els instints i les pulsions es materialitzen en els actes expressius al caient de la consciència. Actes expressius, signes ocults que requereixen metaforitzar-se, encara que la metàfora com el mite, maten. La mirada cobra una força inusitada, ja que en la complicitat seductor-seduït hi ha l'ensomni d'una destinació incerta; lloc o moment que se somia despert, d'una relació irreal, plena de risc, curiositat, d'atreviment i també de por del desconegut. La mirada no és un viatge pel nervi òptic, és entrar en el laberint del Minotaure, és un enfrontament amb el monstruós desig, viatge d'on ningú no ha tornat i sense sortides d'emergència.»

C. Serrano Barquín; F. Salmerón Sánchez; S. Rocha Reza; L. Villegas López (2011). «De la mirada y la seducción». *Límite. Revista de Filosofía y Psicología* (vol. 6, núm.24, pàg. 69-82).

Situat aquest procediment, que se centra en l'exercici i la manera d'«exercir» la mirada, passo a parlar de l'organització general del treball. Abans d'entrar-hi, avanço al lector que el que hi ha aquí no és el resultat objectiu d'una recerca llarga i precisa de tall empíric. El que el lector té a les seves mans és fruit d'un altre tipus de treball, més de tipus hermenèutic, on importen una altra mena de perspectives (la perspectiva encarnada, la subjectivitat i la intersubjectivitat de l'investigador, l'experiència del qui escriu en relació amb les temàtiques que s'exposen, la fenomenologia dels diferents assumptes, etc.).

Continguts

Mòdul didàctic 1

Enfocaments. Subjectivitat, dependència i autonomia

Jordi Planella Ribera

1. Controvèrsies sobre la dependència i l'autonomia. Mirades psicopedagògiques
2. Psicopedagogia de la/les diferència/es

Mòdul didàctic 2

Actes. Acompanyar, educar, estar present

Jordi Planella Ribera

1. Psicopedagogia/es transgressora/es
2. Passos cap a una psicopedagogia de la sensibilitat

Mòdul didàctic 3

Paraules

Jordi Planella Ribera

1. Algunes categories d'anàlisi per al treball psicopedagògic

